NA13 Metoda najmanjih kvadrata

Ivan Slapničar

1. prosinca 2018.

1 Metoda najmanjih kvadrata

Neka je zadan sustav s više jednadžbi od nepoznanica:

$$Ax = b$$
, $m > n$.

Ako sustav ima rješenje, tada je je Ax - b = 0, odnosno ||Ax - b|| = 0 za svaku vektorsku normu. Ako sustav nema rješenje, tada je prirodno tražiti rješenje za koje je

$$||Ax - b||_{1,2,\infty} \to \min$$

za odabranu vektorsku normu.

Ako je rang A = n, tada se *jedinstveno* rješenje x za koje

$$||Ax - b||_2 \rightarrow \min$$

dobije rješavanjem sustava normalnih jednadžbi:

$$A^T A x = A^T b. (*)$$

Dokaz: Definirajmo

$$Q(x) = ||Ax - b||_2^2 = (x^T A^T - b^T)(Ax - b) = x^T A^T Ax - 2x^T A^T b + b^T b.$$

Vrijedi

$$Q(x+h) = (x^{T} + h^{T})A^{T}A(x+h) - 2(x^{T} + h^{T})A^{T}b + b^{T}b$$

$$= Q(x) + 2h^{T}(A^{T}Ax - A^{T}b) + h^{T}A^{T}Ah$$

$$= Q(x) + ||Ah||_{2}^{2}$$

$$\geq Q(x),$$

pa se minimum zaista postiže u x.

Rješenje je jedinstveno jer Q(x) = Q(y) povlači $||Ax||_2 = 0$ pa je ili h = 0 ili rang A < n što je kontradikcija. QED

Geometrijsko značenje: Vektori Ax i Ax - b su međusobno okomiti,

$$(Ax)^T \cdot (Ax - b) = x^T (A^T Ax - A^T b) = 0.$$

Dakle, Ax je ortogonalna projekcija vektora b na skup $\{Ay : y \text{ proizvoljan}\}$.

Kvaliteta prilagodbe: Rješenje x zove se kvadratična prilagodba sustavu Ax = b u smislu najmanjih kvadrata. Kvalitetu prilagodbe mjerimo s

$$q = \sqrt{\frac{Q(x)}{Q(0)}} = \frac{\|Ax - b\|_2}{\|b\|_2}.$$

1.1 Primjer

Riješimo sustav

$$x + y = 0$$

$$y + z = 1$$

$$x + z = 0$$

$$-x + y + z = 1$$

$$-x - z = 0$$

u smislu najmanjih kvadrata.

```
In [1]: A=[1//1 \ 1 \ 0; 0 \ 1 \ 1; 1 \ 0 \ 1; -1 \ 1 \ 1; -1 \ 0 \ -1]
Out[1]: 5×3 Array{Rational{Int64},2}:
           1//1 1//1
                         0//1
          0//1 1//1
                         1//1
          1//1 0//1
                       1//1
          -1//1 1//1
                         1//1
          -1//1 0//1 -1//1
In [2]: b=collect([0//1,1,0,1,0])
Out[2]: 5-element Array{Rational{Int64},1}:
         0//1
         1//1
         0//1
         1//1
         0//1
In [3]: x=(A'*A)\setminus(A'*b)
```

```
Out[3]: 3-element Array{Rational{Int64},1}:
         -10//29
          12//29
          11//29
In [4]: using LinearAlgebra
        # Kvaliteta prilagodbe
        q=sqrt(norm(A*x-b)/norm(b))
Out[4]: 0.430923819458906
Ako je sustav predefiniran, standardna naredba odmah računa kvadratičnu prilagodbu, pri čemu
se koristi QR rastav:
In [5]: x1=float(A)\float(b)
Out[5]: 3-element Array{Float64,1}:
         -0.3448275862068966
          0.4137931034482762
          0.37931034482758635
In [6]: float(x)
Out[6]: 3-element Array{Float64,1}:
         -0.3448275862068966
          0.41379310344827586
          0.3793103448275862
1.2 Primjer
In [7]: import Random
        Random.seed!(123);
        A=rand(20,10)
        b=rand(20);
In [8]: x=A b
Out[8]: 10-element Array{Float64,1}:
          0.09126520276532538
          0.23253293726975455
         -0.23867707369510557
         -0.16294801609881096
          0.08926547724020181
          0.2631846339836788
          0.5435390650803672
```

-0.11240823390574475 -0.045249764335415894 -0.01306538784642609 In [9]: q=sqrt(norm(A*x-b)/norm(b))

Out[9]: 0.680981882736473

1.3 Točnost

Osjetljivost problema najmanjih kvadarata dana je sljedećim ocjenama (vidi Matrix Computations, poglavlje 5):

Za matricu A kondiciju definiramo na sljedeći način:

$$\kappa_2(A) = \sqrt{\kappa(A^T A)} = ||A||_2 ||(A^T A)^{-1} A^T ||_2.$$

Neka su x i \hat{x} , kvadratične prilagodbe sustava Ax = b i $(A + \delta A)\hat{x} = b + \delta b$. Reziduali su definirani s

$$r = Ax - b$$

$$\hat{r} = (A + \delta A)\hat{x} - (b + \delta b).$$

Neka je

$$\epsilon = \max\left\{\frac{\|\delta A\|_2}{\|A\|_2}, \frac{\|\delta b\|_2}{\|b\|_2}\right\}$$

i neka je

$$q = \frac{\|r\|_2}{\|b\|_2} \equiv \sin \theta < 1.$$

Vrijedi:

$$\frac{\|\hat{x} - x\|_2}{\|x\|_2} \le \epsilon \left[\frac{2 \kappa_2(A)}{\cos \theta} + \tan \theta \, \kappa_2^2(A) \right] + O(\epsilon^2),$$
$$\frac{\|\hat{r} - r\|_2}{\|b\|_2} \le \epsilon \left[1 + 2 \kappa_2(A) \right] (m - n) + O(\epsilon^2).$$

Vidimo da je rezidual manje osjetljiv od samog mjesta na kojem se postiže.

In [10]: cond(A)

Out[10]: 17.55193806289537

In [11]: $\delta A=1e-4*(rand(20,10).-0.5)$

```
Out[11]: 20×10 Array{Float64,2}:
                                  3.78108e-5 ... -3.40051e-6
          3.70804e-5 -1.46483e-5
                                                                 2.97237e-7
         -2.92476e-5 -3.01169e-5 -7.11582e-7
                                                 -3.10979e-5 -7.3709e-6
         -3.62478e-5 -4.62203e-5 -2.18e-5
                                                 3.34273e-5 1.22474e-5
                                   2.47534e-5
                                                -3.17975e-5 -2.09256e-5
         -1.4055e-5 -2.2101e-5
          9.99739e-6 -3.74349e-5 4.32239e-5
                                                 -2.72284e-5 -4.57705e-5
         -1.5921e-5 -4.15485e-5 4.53109e-6 ... -1.20715e-5 1.95729e-5
          1.56878e-5 -3.85177e-6
                                   2.79167e-6
                                                 -3.39768e-5 -4.07255e-6
         -2.53126e-5 2.53036e-5 -8.00883e-6
                                                 -5.53739e-6 -1.31477e-5
          2.30285e-5 2.34625e-5 -1.08889e-5
                                                  3.90731e-6 -2.69901e-5
          2.9528e-5 -1.62549e-6 4.34735e-5
                                                 -4.67067e-5 3.4356e-5
          4.91776e-6 -1.25858e-5 2.52665e-5 ...
                                                    1.57212e-5 -3.02322e-5
         -6.00838e-6 -1.4645e-5
                                  -3.7536e-5
                                                  1.70556e-5 3.07931e-5
         -3.54482e-5 -4.57917e-5 4.34059e-5
                                                 -2.36215e-5 -7.05426e-6
          1.69838e-6 -3.42984e-5
                                   4.95414e-5
                                                 -1.88728e-5 -3.29889e-5
          4.96909e-5 4.42417e-5 -1.32862e-6
                                                 -3.70811e-5
                                                               2.87517e-5
          3.80923e-5 3.61648e-5
                                  6.22363e-6 ... -3.25223e-5 1.18442e-5
         -4.28172e-5 1.33864e-5 3.72266e-5
                                                  2.20163e-5 3.23573e-5
         -4.69022e-6 1.68004e-5
                                   3.71808e-5
                                                -4.6524e-6
                                                               5.6063e-6
         -2.18221e-5 -8.96464e-6 -2.35e-5
                                                  8.03785e-6 1.71421e-5
         -4.7337e-5 3.4914e-5
                                  3.55016e-5
                                                 4.07858e-5 4.00353e-5
In [12]: x1=(A+\delta A) b
Out[12]: 10-element Array{Float64,1}:
          0.09124152035466916
          0.23255326896117634
         -0.23868978883842978
         -0.16295402718226268
          0.08928215497482153
          0.2631596591254608
          0.543496075864643
         -0.11242053952020302
         -0.04521690131702883
         -0.012995050999963656
In \lceil 13 \rceil: r = A * x - b
        r1=(A+\delta A)*x-b
Out[13]: 20-element Array{Float64,1}:
          0.2803107040893482
         -0.0017144735606671735
          0.03004676820080543
          0.1517928600635049
          0.1353865009669705
         -0.17325632694031823
          0.23916745374473725
```

- 0.40511466709329863
- -0.06326100077670932
- -0.03770546855670237
- -0.3342609373365829
- -0.05250034421081984
- 0.1680616083026139
- -0.024255067059543278
- -0.207203911044531
- -0.21422109905026337
- -0.09908169394354915
- 0.10596216301245184
- -0.27006014566494485
- -0.457322890886751

In [14]: norm(x1-x)/norm(x), norm(r1-r)/norm(b)

Out[14]: (0.00013760412992742412, 4.6690121366230774e-5)

Napomena: Ako je rang A = n, matrica $A^T A$ je simetrična i pozitivno definitna pa se sustav (*) može riješiti metodom Choleskog.

Za izračunato rješenje \hat{x} vrijedi

$$(A^TA + E)\hat{x} = A^Tb$$

gdje je

$$||A||_2 \approx \varepsilon ||A^T A||_2$$

pa za relativnu pogrešku vrijedi ocjena

$$\frac{\|\hat{x} - x\|_2}{\|x\|_2} \approx \varepsilon \kappa_2(A^T A) = \varepsilon \kappa_2^2(A).$$

Dakle, relativna pogreška rješenja dobivenog pomoću metode normalnih jednadžbi ovisi o *kvadratu kondicije* pa je bolje koristiti QR rastav.